

Juli Batllevell

un gaudinià oblidat

Josep Casamartina i Parassols

museu
del gas

fundació
gasNatural
fenosa

Juli Batlle

un gaudinià oblidat

Josep Casamartina i Parassols

Pròleg de Pere Fàbregas i col·laboracions de Josep Ache,
Esteve Deu Baigual, Lúdia Guarch Sánchez, Valentí Pons Toujouse.

Fotografies de Carlos Raurich

museu
del gas

fundació
gasNatural
fenosa

Museu del Gas

1. Juli Batllevell, un gaudinià oblidat

Autor

Josep Casamartina i Parassols

Col·laboracions de

**Josep Ache, Esteve Deu Baigual,
Pere Fàbregas, Lídia Guarch Sánchez,
Valentí Pons Tujouse**

Fotografies

Carlos Raurich, Pep Parer

Disseny i maquetació

Estudi Tere Moral

Impress a IGOL

Edita Fundació Gas Natural Fenosa

1a edició, 2011

Reservats tots els drets. La reproducció total o parcial d'aquesta obra, incloses les il·lustracions, per qualsevol mitjà o procediment, és rigorosament prohibida per les lleis sense l'autorització escrita de la Fundació Gas Natural Fenosa i dels titulars del copyright.

© d'aquesta edició Museu del Gas

© dels textos, els seus autors

© de les imatges i fotografies,
els seus autors

Fotografia de la coberta

Casa Antònia Burés, Barcelona.

Fotografia de la contracoberta

El Museu del Gas instal·lat a l'antic edifici
de La Energia, Sabadell.

Recerca documental

**Lídia Guarch Sánchez, Valentí Pons
Tujouse, Josep Casamartina i Parassols**

Els documents i fotografies d'època reproduïts en aquest llibre pertanyen als arxius següents:

AFUES Arxiu Fotogràfic de la Unió
Excursionista de Sabadell

AHCB Arxiu Històric de la Ciutat de
Badalona (FM Fons Municipal)

AHGFS Arxiu Històric del Gremi de
Fabricants de Sabadell

AHFGNF Arxiu Històric de la Fundació Gas
Natural Fenosa

AHS Arxiu Històric de Sabadell

(AMH Arxiu Municipal d'Història)

AFS Arxiu Família Sala

AJPC Arxiu Josep Casamartina i Parassols

(JCP Josep Casamartina i Parassols)

AMCB Arxiu Històric de la Ciutat de
Barcelona **(FO** Foment, EIX Eixample)

AMDS-SG Arxiu Municipal del Districte de
Sarrià–Sant Gervasi

AMG Arxiu Museu del Gas

ARLL Arxiu Esteve Renom i Montserrat
Llonch

IEFC Institut d'Estudis Fotogràfics de
Catalunya

MB Museu de Badalona

i altres arxius particulars que s'especifiquen
al peu de les imatges

ISBN 978-84-615-5560-4

D.L. B-40650-2011

ÍNDEX

- 8 **Pròleg**
Pere Fàbregas
- 15 **Sabadell a cavall entre dos segles, 1890-1910**
Esteve Deu i Baigual
- 33 **Entre els llums de gas i els elèctrics**
Diversions i transformacions culturals a Sabadell entre 1851 i 1911
Josep Ache
- 50 **Juli Batllell, un gaudinià oblidat**
Josep Casamartina i Parassols
- 52 **Rastres d'un arquitecte modernista**
Els estils de Batllell
- 64 **L'obra sabadellenca**
Els primers encàrrecs importants
Algunes fàbriques singulars
Els Oliver i el Marquet de les Roques
Les grans obres municipals
Vuit o nou tombes al Cementiri
Energia per a una ciutat industrial
Modernisme i eclecticisme
Comiat
- 260 **Mirades a Badalona**
- 296 **Batllell a Barcelona**
Entre el neogòtic i l'austeritat
De la Casa Calvet al Park Güell
Algunes torres i cases d'estiu
Arquitectura industrial
L'antídot del Modernisme
- 410 **Juli Batllell i Arús (1864 – 1928). Cronologia**
Lídia Guarch Sánchez / Valentí Pons Toujouse
- 417 **Relació d'obres més destacades**
Lídia Guarch Sánchez / Valentí Pons Toujouse
- 425 **Bibliografia**
Josep Casamartina i Parassols

Fotografia de l'Hotel Suís, feta per Joan Vilatobà, amb un marc probablement dissenyat per Juli Batlle. Col. Carne Membrado.

Pròleg

Pere-A. Fàbregas
Director General
Fundació Gas Natural Fenosa

Quan la Fundació Gas Natural Fenosa, en un ja llunyà 2004, va començar a pensar a posar en marxa un Museu del Gas, es van haver d'estudiar les diferents ubicacions possibles. En arribar a la plaça del Gas de Sabadell, la visió d'una plaça cèntrica però per a vianants, tranquil·la i intimista, amb uns edificis entre carrers, un dels quals catalogat i que havia estat una antiga fàbrica d'electricitat, va despertar immediatament un important interès.

La relació de Gas Natural Fenosa amb Sabadell venia de molt antic. Els promotors locals de la primera fàbrica de gas a Sabadell el 1852, Prats i Benessat, ja van encarregar la construcció de la primera fàbrica al director de la de Barcelona, en aquells moments en Josep Gil. Més endavant, el 1913, Catalana de Gas y Electricidad, antecessora de Gas Natural Fenosa, va comprar el control de la companyia La Energía que subministrava gas i electricitat a Sabadell, i des de llavors, ja són quasi 100 anys de presència, activitat i servei.

Més endavant, vam descobrir que el lloc estava ben comunicat, tant per a la gent de Sabadell com per a la provinient de Barcelona i d'altres llocs, amb uns bons serveis de transport públic i també aparcaments propers.

Mirant-ho bé, a l'antiga fàbrica d'electricitat, ja a inicis del segle XX, es produïa aquesta energia amb motors de gas, el sistema mes eficient a l'època, i integrava les dues energies bàsiques en les quals el grup Gas Natural Fenosa era actiu des de feia molts anys.

L'estudi de l'edifici catalogat, i les seves diferents utilitzacions en el decurs dels anys, des de l'inicial fàbrica d'electricitat, després gimnàs municipal i, finalment, centre d'atenció als clients de Gas Natural Fenosa, van anar passant en un ràpid carrousel; i finalment, va aparèixer la figura de l'arquitecte: Juli Batllell.

Però, qui era Juli Batllell?

El projecte del Museu va anar madurant i un dia de l'any 2005, vam anar a presentar-lo a l'Ajuntament. A l'entrar-hi, al mateix vestíbul, hi havia un plànol emmarcat penjat a la paret que presentava la façana de darrera de l'edifici, signat per Juli Batllell. Vàrem pensar: "quina casualitat". Preguntant, ens van dir que havia estat durant anys l'arquitecte municipal de Sabadell, i que d'ell era la façana que donava a la plaça del Dr. Robert.

L'any següent, vam participar en un dels cursos d'estiu que organitzava Sabadell Universitat, i participàvem en una taula rodona sobre temes d'energia que es celebrava a la Rambla, al Casal Pere Quart. L'edifici era maco, antic però amb personalitat, a la pregunta de qui l'havia fet ens van contestar que era obra del mestre d'obres Gabriel Batllell. És clar, el pare d'en Juli Batllell.

L'obsessió per Juli Batllell va anar en augment, també a Barcelona. Si anava a dinar a Casa Calvet, m'explicaven que l'edifici era de Gaudí però que l'havia ajudat en Juli Batllell. Si feia recerca d'uns avantpassats de la meua dona, la família Burés de Manresa, m'apareixia la casa d'Antoni Salvadó i la d'Antònia Burés fetes per Juli Batllell. També eren del mateix arquitecte, el vestíbul del Cercle del Liceu, o la casa Trias dins del Park Güell, o un petit restaurant al carrer del Císter.

I no acabava aquí, en un treball de recerca que estava fent sobre l'arquitecte Josep Font i Gumà, de Vilanova i la Geltrú, torna a apareixer Juli Batllell en dues ocasions, la primera perquè Font i Gumà havia estat president de l'Associació d'Arquitectes de Catalunya al 1918, i estudiant-ho m'aparegué Batllell com a Vicepresident de la mateixa associació al 1909.

I la segona, aquesta a Sitges, encara era més inversemblant. Al voltant de 1910, a Font i Gumà li van encarregar el projecte del nou hospital de Sitges, el que seria l'hospital de Sant Joan Baptista, quan van decidir que el vell hospital del poble li volien vendre a Mr. Deering amb la intermediació de Miquel Utrillo, per fer el conegut Maricel. Com que el projecte era molt important s'havia de buscar finançament, i se'ls va ocórrer que en un solar que tenien a l'actual avinguda d'Artur Carbonell, podien construir una casa i sortejar-la a benefici de la construcció de l'hospital. La casa la van encarregar, és clar, a Juli Batllell i és l'anomenada Vil·la Subur¹.

La llista és realment molt important, tant a Sabadell, com a Barcelona, Badalona i altres municipis.

A Sabadell, quan ja endegàvem les obres del Museu del Gas, un dia havia d'anar a donar una conferència a la Fundació Bosch i Cardellach, i passant per la plaça del Gas, em vaig fixar en el pavelló-mirador de la casa Grau, quasi al costat del nostre edifici, també era de l'arquitecte. Després, anant pel carrer Indústria cap a la Fundació, vaig passar pel davant d'un edifici que em va semblar espectacular, era el conegut com a Despatx Lluç, també d'en Batllell, en definitiva, la seva presència era permanent.

En una anàlisi inicial, semblava que una de les obres més reeixides de l'arquitecte era El Marquet de les Roques i un dia vam anar-hi. Jo pensava que seria

una típica masia modernista, de les que no en queden gaires, però del tipus de la de Can Miret de les Torres d'en Font i Gumà, amb teules esmaltades i un ràfec poderós, i com diu en Casamartina amb la utilització sàvia del totxo, i la combinació del totxo i pedra; però en arribar-hi, vaig trobar-me amb una obra de grans dimensions inserida en un deliri escenogràfic, que li atorga connotacions molt rellevants, per no dir, úniques.

Finalment, un dia, passejant per Sabadell, amb en Josep Ache, important coneixedor de la ciutat, passant per la Rambla, em va assenyalar un lloc i va començar a explicar-me, amb tot detall, que era en aquell lloc on hi havia hagut el Cafè Euterpe, òbviament del mateix arquitecte. I per acabar amb aquest apartat, fa pocs dies a la presentació del Museu del Gas a la comunitat educativa de Sabadell, se'm van apropar dos mestres, dient-me que eren de l'Escola Enric Casassas, que estaven molt interessades en la figura d'en Juli Batllell, doncs era l'arquitecte que havia bastit l'escola a les darreries del segle XIX.

En definitiva, només remarcar que l'obra d'en Juli Batllell, és àmplia, de qualitat, i que sortosament encara pot ésser viscuda i gaudida al cap de molts anys de la seva desaparició.

Però la pregunta continuava oberta: qui era Juli Batllell? Malgrat la dimensió i l'interès de la seva obra no semblava que hi hagués treballs monogràfics disponibles que el tinguessin com a protagonista.

Totes aquestes circumstàncies, i el fet primordial de ser l'arquitecte de l'edifici històric en el que anàvem a fer el Museu del Gas, ens va portar a la reflexió de la necessitat de aprofundir en la figura de Juli Batllell. Per això, vam decidir que la primera exposició temporal del Museu del Gas estaria centrada en el personatge, com a manera de donar a conèixer la seva aportació a l'arquitectura catalana dels tombants del segle XIX i inicis del XX.

Però, com es podia fer una exposició temporal d'un personatge poc conegut i treballat? El pas següent va ser decidir fer un treball de recerca sistemàtica per poder escriure un llibre que omplís el buit de coneixement al voltant de la figura de Juli Batllell. Per portar-ho a terme, vam tenir la sort de poder comptar amb un equip d'experts de primera línia que, dirigits per Josep Casamartina i Parassols, han aconseguit superar les dificultats i donar a llum un important treball amb informació i imatges inèdites fins al moment.

En Josep Casamartina, que ha portat la coordinació del treball i és el principal responsable del projecte del llibre i de la redacció, és un conegut crític, historiador de l'art, i comissari de nombroses exposicions, un autèntic especialista

1. COLL, Isabel (2001)
*Arquitectura de Sitges
(1800-1930)*. Sitges:
Ajuntament de Sitges, p. 324

en l'art espanyol dels segles XIX i XX, autor de diferents llibres i d'un important nombre d'articles en relació a aquestes temàtiques.

A l'equip es va incorporar en Valentí Pons Toujouse, col·laborador durant anys de la Càtedra Gaudí, i autor de *Inventari General del Modernisme*, que ha treballat en la localització i documentació de l'obra de l'arquitecte fora de Sabadell; i també, la Lúdia Guarch i Sánchez, experta documentalista que ha portat a terme les feines de recerca i buidat d'arxius i les gestions de coordinació necessàries. Conjuntament han realitzat el capítol que presenta una cronologia pràcticament exhaustiva de l'obra de Batllell, i la Lúdia també ha portat a terme el capítol que presenta l'esbós biogràfic de l'arquitecte. Addicionalment, cal esmentar el fotògraf Carles Raurich, que ha realitzat totes les imatges que feien falta per poder veure la situació actual de l'obra.

Per ajudar a contextualitzar l'activitat de Batllell en el seu entorn familiar i d'activitat de Sabadell, s'han afegit dos capítols al llibre: un, sobre la situació econòmica i empresarial del Sabadell dels anys 1890-1910, realitzat per Esteve Deu Baigual, professor d'història econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona; i un altre, escrit per Josep Ache, periodista del *Diari de Sabadell*, melòman i dinamitzador musical de la ciutat, sobre l'evolució entre 1851 i 1911 de les diversions i la cultura a Sabadell.

Cal expressar l'agraïment a totes les persones que amb el seu esforç i dedicació han fet possible aquest treball que presentem. Agrair la seva feina, llarga i complexa, però, no cal dir, amb uns resultats d'indubtable aportació, novetat i qualitat.

Batllell, va ser un arquitecte important i esperem que a partir d'ara sigui més conegut. Als arquitectes de fora de Barcelona sempre els ha costat més passar el Rubicó del coneixement popular, però si a més no figuraven en el famós cànon de l'Oriol Bohigas, de ja fa un grapat d'anys, i tampoc s'havien dedicat clarament a la política, cosa que els permetia disposar d'una personalitat més polièdrica i tenir més imatge pública, ho tenien francament difícil.

En aquesta línia esmentar que, quan es va publicar el llibre *Modernisme a l'entorn de Barcelona*², ja fa uns anys, Llàtzer Moix, en un article a *La Vanguardia*, ho expressava amb claredat: “*Gaudí i el modernisme destacant poderosament entre els trets característics de Barcelona. Tant és així, que a vegades tenim tendència a associar la ciutat amb l'esmentat corrent arquitectònic, quasi de manera excloent; i per conseqüent, tenim tendència a ignorar i a valorar poc l'ampli patrimoni modernista disseminat per terres catalanes, més enllà de la capital.*”³

Com indica Josep Casamartina, l'obra més important de l'arquitecte a Barcelona, la casa Antònia Burés, no se li atribuirà fins un encara proper 1992. Potser la diversitat d'estils de l'arquitecte, adaptant-se als encàrrecs, no el va ajudar a donar-se a conèixer en la història de l'arquitectura; de "*calidoscòpic i dispers*" el titlla l'autor, que indica que té obres "*amb la utilització virtuosa del totxo vist, arcs i obertures mixtilinis i composicions innovadores, o si més no agosarades.*", però que també en té "*amb estucs en forma de maó i de carreus, arcs rebaixats, elements florals de pedra artificial, merlets, esgrafiats i decoracions puntuals de mosaic o de trencadís*", o amb "*elements vegetals i neo rococó*".

Al llibre, també hi podem seguir alguns elements francament interessants de com li anaven arribant els clients, per exemple l'encàrrec de la casa d'Antònia Burés li arriba poc després de fer la casa d'Antoni Salvadó, oncle de la primera. Però quan acaba la casa de Barcelona a l'Antònia Burés el 1906, i aquesta el mateix any ha d'encarregar la gran casa de Manresa, la que es coneixerà com La Buresa, li encarrega a un arquitecte de Manresa, l'Ignasi Oms. Sembla que el localisme és important potser amb l'excepció de Barcelona, però anys mes tard, quan Antònia Burés es fa una casa a Sitges li encarrega a Josep Danès i Torras, que no és de Sitges sinó d'Olot.

Juli Batllell, que és de Sabadell, trasllada el seu domicili a Barcelona el 1900, i això li permet més accés i clients a la gran ciutat, encara que continua amb la seva llarga trajectòria com a arquitecte municipal, tant de Sabadell (1895-1910), com de Badalona (1899-1913). Al deixar aquests càrrecs definitivament és quan el veiem incorporar-se a la "Sociedad Económica Barcelonesa de Amigos del País" l'any 1915, quan era President de l'esmentada societat en Frederic Rahola i Trèmols⁴.

Des de la Fundació Gas Natural Fenosa, amb aquest llibre comencem una nova sèrie de publicacions que tindran com a centre les activitats del nou Museu del Gas: activitats de recerca, catàlegs d'exposicions temporals, material pedagògic, material de divulgació, etc.

El Museu del Gas està pensat com un dinamitzador de l'activitat en temes d'energia, medi ambient, història, però també en aspectes d'arxius i recerca, que permeti una aproximació amable i actualitzada a explicar el passat i ajudar a descobrir el futur. Un gran projecte comença a caminar, toca agrair la seva feina i disposició a tots els que l'han fet possible, potser recordant aquelles paraules de Bernard Shaw: "*Tu veus coses i dius: per què? I jo somio coses que mai no han existit i dic: per què no?*"

2. LACUESTA, Raquel, González Toran, Xavier (2006) *Modernisme a l'entorn de Barcelona. Arquitectura i paisatge*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

3. MOIX, Llätzer (2006) *El otro modernismo*. La Vanguardia 14 diciembre 2006.

4. SOCIEDAD ECONÓMICA BARCELONESA DE AMIGOS DEL PAÍS (1921) *Anuario 1921*. Barcelona: Sobs. López Robert y C^a, p. 64.